

יומא דהילולא כ"ק אדמו"ר
הגאון הקדוש מרן רבי שמואל שלמה זצוק"ל
ערב ראש חודש סיוון

כ"ק אדמו"ר מראדזין
רבי שמואל שלמה ליינער הי"ד
מחולל ישיבות "סוד ישרים" בפולין
מאת: הרב אהרן סורסקי

(מתוך סדרת: "מרבצי תורה מעולם החסידות")

מעשה אבות סימן לבנים

חותם תקופת הפאר של חסידות ראדזין בפולניה, האדמו"ר הקדוש רבי שמואל שלמה ליינר הי"ד, היה באופיו ובהליכותיו דומה לאבותיו הקדושים – ושונה מהם. חוליה תואמת להפליא בשרשרת הזהב של צדיקי שושלת זו, אשר היו כידוע אנשי סגולה מקוריים ביותר, וכל דור היה מפלס לעצמו דרכים חדשות: הבן אינו דומה לאביו, הנכד אינו מחקה את מנהגי הסבא, אלא כל אחד מהם חוצב הישר מן השיתין.

אבי שושלת הקודש, הרה"ק רבי מרדכי יוסף מאיזביצה זצ"ל, עשה את דרכו בסופה ובסערה, כשפרש מבית קוצק וייסד בצעדים נועזים אסכולה חדשה בחסידות נוסח פולין. לעומתו הבן ממלא מקומו, הרה"ק רבי יעקב זצ"ל, ניהל אחריו את העדה בשובה ונחת, עם שהרחיב והעשיר את היריעה הרעיונית שהתחיל האב לטוות בחוטי זהב נוספים. אחריו בא תור הנכד "בעל התכלת" אדמו"ר הגאון רבי גרשון חנוך העניך זצ"ל, אשר דרך חייו הייתה שוב רצופה סערות, מאבקים, פולמוס מתמשך עם גדולי התקופה – מסביב לחידוש מצוות "התכלת" בציצית, או בחיבורו המופלא "סדרי טהרות" – והכול מתוך רתחה דאורייתא בלתי לה' לבדו. מרגלא בפומיה: 'אני פוסע בעקבות האבא, מה הוא לא נהג כאביו, אף אנוכי..!'

אחריו קם בנו יחידו הרה"ק רבי מרדכי יוסף אלעזר זצ"ל, שנהג בדיוק כאביו, אשר לא חיקה את האבא שלו: בימיו ידעה שוב חסידות ראדזין תקופה של שלוה ופריחה. גם הוא סלל את דרכו בשובה ונחת, מלא סבלנות וחמלה, מבלי לוותר כמלוא-נימה מן הייחוד של השיטה הראדזינית בעומק המחשבה ובנבכי החסידות החבויים. במשך ל"ח שנים ניהל את העדה הקדושה על מי מנוחות, ציבור המקושרים אליו גדל והתרחב פי-כמה, וכמו כן תפס מקום ראשון-במעלה בקרב מנהיגי יהדות התורה בפולין. אולם כשהגיעה יריעת חייו הטהורים אל קיצה, בשנת תרפ"ט, חזרה והחלה בראדזין – בפעם השלישית – תקופה סוערת וגועשת.

הבן שמילא את מקומו, האדמו"ר רבי שמואל שלמה הי"ד, גם הוא לא דמה לאביו, כי-אם יותר לסבו זקנו הגאון "בעל התכלת" בעל המזג הסוער: אף הוא לא החזיק במקל נועם, וחריפותו, שם-דבר בפולין שלפני השואה, הטביעה חותם על-פני חסידות ראדזין בימי מנהיגותו הקצרים – עד לחורבן בית-ישראל האירופה.

התורה והחסידות ירדו מכורכים

בבית ראדזין למדו ולימדו תורה הרבה, עם כל השוני מדור לדור בהליכות, בהנהגה החיצונית, עבר כחוט-השני בכל הזמנים והתקופות, הקו המאחד הפנימי של המסכת הראדזינית. הרבי ר' גרשון העניך, שבגאונותו המרקיעה הביא את כל חכמי דורו לידי השתוממות, היה צמא לתורה בממדים על-אנושיים. אמרו עליו, שכשאר עיניו דבקות במלה הראשונה של המסכת, איננו מסוגל להוציא את עיניו החוצה בטרם השלים אותה עד גמירא. כששאלו אותו, בהיותו עוד ינוקא, האם רצונו "לבלוע" את כל התורה בבת-אחת?! השיב: "וכי מה, אין סכנה בדבר, אינני מקדים קנה לושט...".

גם בנו הגדול, הרבי ר' מרדכי יוסף אליעזר, שגדולתו בתורה הייתה מן המפורסמות, הנהיג בימיו חידוש בראדזין – כשהתחיל להגיד ברבים שיעור קבוע בגמרא על פי דרך החסידות. עשרות אברכים בעלי תריסין היו יושבים למרגלותיו בעת השיעור, ובימי "נסיעות" הגיע מספרם למאות, והיו מקשיבים ללקח תורתו של הרבי בצמא ובפיות פתוחים.

הוא הציב את לימוד התורה ברום המדרגה, כמטרה מרכזית בחיים ובחסידות, אבל דרש ותבע לצרף ולזקק אותו. פעם באו לפניו צעירים לומדי תורה, שיראתם לא נראתה לו. פתח ואמר להם: שנינו 'המגלה פנים

בתורה שלא כהלכה, אין לו חלק לעולם הבא'. ולכאורה מה פנים יש בכלל לתורה כזאת שאינה תואמת את ההלכה, ולמה אמרו "המגלה פנים בתורה..." כלום פנים יש כאן?! אלא, המשיך והסביר הרבי, הכוונה: לפי שהלכה מפורשת היא שצריך לגשת ללימוד התורה מתוך אימה ויראה ורתת וזיע, נמצא מי שפותח את הגמרא בלא יראת שמים הקודמת לחוכמתו, מי שניגש ללימוד ופנים של תורה מתגלות לפניו מבלי שילבש תחילה אימה ויראה, בניגוד לקביעת ההלכה, הריהו ממילא בכלל "מגלה פנים בתורה שלא כהלכה!"

אף נכדו בן-בנו של הגאון בעל-התכלת, האדמו"ר רבי שמואל שלמה הי"ד, גאון מופלא בזכות עצמו, ניתב את ציבור הסרים למשמעתו אל ספסלי בית המדרש ואל הגמרא. הוא הגדיל תושייה, כשייסד בראדזין את הישיבה הגדולה "סוד ישרים" כשם אחד מספרי זקנו הגדול האדמו"ר רבי גרשון חנוך, וטיפח בה שורות וקדרים של תלמידי חכמים ויראי ה'.

למרות חריפותו כי רבה, שלא נמצאו הרבה קופצים עליה, כי האנשים חששו להיכוות בגחלתו, הסביר פנים לבני הנעורים שחשקה נפשם בתורה. באגרת שכתב לרגלי ייסוד הישיבה, בשנת תרצ"ו, הטעים בדבריו כי "בכל חפצינו נרצה לקרב את כל הבא לקרב את עצמו וללמוד תורה", בהוסיפו "אשר זאת היא תוחלתנו שנוכל לפתוח את שערי התורה לפני כל הצמאים לדבר השם, להגדיל תורה ולהאדירה..."

ממשיך שושילתא דדהבא

אחרי הסתלקותו של אביו הגדול האדמו"ר רבי מרדכי יוסף אלעזר זצ"ל, שנודע לימים בשם בעל "תפארת וסף" על שם ספרו בחסידות, הקים ה' תחתיו את בנו, הגאון הצדיק רבי שמואל שלמה הי"ד, אשר מעטים ורעים היו ימי חייו, רק כבן שלושים ושלוש שנה היה כשנעקד על קידוש השם.

הרבי ר' שמואל שלמה נולד בראדזין ביום ח"י בשבט, והתחנך על ברכי אביו הגדול. את קנייניו הראשונים בתורה רכש מפי מלמדים משובחים, רבנים ותלמידי חכמים גדולים בתורה שהופקדו עליו על ידי האב הרבי, ייזכרו ביניהם במיוחד הג"ר דוד טייבלום מריקי, מגדולי חסידי קוצק ופילוב, אשר נתמנה בפרוס השואה לאדמו"ר מקוצק (אחרי הסתלקות האחים הקדושים רבי משה מרדי מפילוב בעל "מדרש משה" ורבי יוסף מקוצק, שנפטר בשנת תרצ"ט, אשר שניהם לא זכו לממשיכי דרך) אשר למד עמו בצוותא עד לנישואיו עם בתו של האדמו"ר רבי יוסף קאליש

זצ"ל מאמשינוב. רבי דוד היה אומר "מעידנו ברבי שלמה'לי, שאינו מרים יד או רגל, אם לא לכבוד שמים...". כמו כן למד עמו מנערותו הרב הגאון רבי אברהם הנדל, ששימש בשעתו כרב בוואליע שלייד וורשה.

כשמלאו לו עשרים שנה, בשנת תרפ"ט, נתבקש האב הגדול ה"תפארת יוסף" לישיבה של מעלה לאחר מחלה קצרה בת כמה ימים, מיד נתנו עיניהם בו חסידי ראדזין להכתיר אותו עוד לפני הקבורה כאלוף לראשם. אמנם הוא סרב להיות מעוטר בנזר האדמו"רות, והפציר בחסידים שילכו אל דודו זקנו הרה"צ רבי מאָטיע ליינר זצ"ל מלובלין, בנו הצעיר של זקנו האדמו"ר הגדול בעל "בית יעקב" מאיזביצה-ראדזין. אבל הדוד הישיש סרב גם הוא, ודרש בתוקף מן החסידים שימנו את רבי שמואל שלמה הצעיר לרבי, מכיוון שלכל הדעות הינו ראוי לאצטלה זו. לבסוף נפלה ההכרעה בחוג גדולי החסידים, ורבי שמואל שלמה הוכתר למנהיג העדה. יודעי דבר סיפרו גם, כי אחרי ההלוויה, כשבא לנחם את האבל האדמו"ר רבי אברהם מרדכי מגור זצ"ל בעל "אמרי אמת", בהיכנסו אל הדירה שאל מיד: "היכן יושב פה הרבי...?" כזרם חשמלי עברה הבשורה בקהל, ואחר כך עשתה לה כנפיים בכל רחבי פולין, שהרב מגור כבר "פסק את פסוקו" בבחינת עובדה קיימת. לא נותרה אפוא כל ברירה בפני רבי שמואל שלמה הצעיר, כי-אם להשלים עם המינוי, ולהתחיל בפועל למשוך בהנהגת העדה.

במשך שנים אחדות, עד תרצ"ה בערך, ישב רבי שמואל שלמה בוורשה ונודע למשגב בצדקת פזרונו. אחר כך עבר לראדזין, מקום מגורי אבותיו.

מן הימים שישב בוורשה מספרים מקורביו, כי עניי העיר פקדו את מעונו לרוב, והרבי חילק להם את כל כספו עד שלא נשאר מאומה לכלכלת הבית. פעם אחת שלח לקרוא אליו אדם חילוני, לאחר שהלה רכש גביע כסף במכירה פומבית של בית העבוט המפורסם "לומבארט", וגילה לו כי הגביע ניתן על-ידו במתנה ליהודי עני שנזקק לצורכי הנישואין של בתו. "לא היה בידי כסף ונתתי לו להכנסת כלה" אמר, בהוסיפו, כי הוא אישית יכול לוותר על הגביע, ברם מכיוון שבא אליו מירושת אבא שנהג להשתמש בו בליל הסדר, חושש הא פן תצטער אימו הרבנית כשיתברר לה שהגביע איננו, לכן הוא מבקש לפדות ממנו לשם כיבוד-אם. התפעל האיש החילוני מן העובדה, וביקש להחזיר לו את הגביע חנם אין כסף, אבל הרבי לא הסכים, ואמר "אינך חייב לסבול הפסד בגלל שאני רוצה לקיים מצוות הכנסת כלה וכיבוד אָם בחדא מחתא...".

מרגלא בפומיה של הרבי:

"לפני תפילת שמונה עשרה אנו אומרים "צור ישראל קומה בעזרת ישראל"
ללמד, שלעזור לישראל הינו קודם לתפילה..."

פעם הבחין בעשיר קמצן שנשק את ספר-התורה במגע יד, אמר לו "את
התורה מנשקים בפה, הידיים נוצרו בשביל לחלק צדקה..."

להחזיר עטרה ליושנה

כיוון שנמשח למלכות התגלה האדמו"ר רש"ש הי"ד במלוא הדר אישיותו.
חריף ועצמאי כסבו הרבי ר' גרשון העניך זצ"ל, אינו רואה את עצמו
קשור למוסכמות כלשהן, זורק מרה בתלמידים, ואינו מוותר על כהוא-זה
מן השאיפה לגדולות. גמר אומר להחזיר את עטרת איז'ביצא ליושנה,
לקרב רק חסידים איכותיים העומדים בקריטריון המחמיר שלו
והמתמסרים לעבודת השם ללא פשרות. הדברים כדורבנות שהשמיע
לפעמים באוזני חסידיו פלחו כליות ולב.

כאות להנהגה תקיפה שימשו ביקוריו התכופים והמפתיעים בכל עיר
ועיירה בפולין שנמצא בה "שטיבל" ראדזיני, כמי שמבקש להכיר את
מצבם הרוחני של החסידים על אתר, כשהם מושרשים בקרקע מחייתם
היומיומית ורחוקים מאווירת החצר.

פעם אחת נודע לו על גבאי באחד השטיבל'ך, שאינו שולח את בנותיו
ל"בית יעקב" ומוסר אותם לחינוך אחר, מיד קם ונסע אל השטיבל, לקח
את המפתחות מידי הגבאי, ביקש מאת קהל המתפללים לעזוב את
השטיבל והכריז "אין עוד שטיבל ראדזיני! מתפללים שבחרו מתוכם גבאי
כזה, לאו שמייהו חסידים, אין להם חלק ונחלה בראדזין". גם בספר
"פינת יקרת" שחיבר האדמו"ר מציינוב רבי שלום יחזקאל רובין-
הלברשטאם זצ"ל מסופר (בעמ' 184) כי "כאשר קיבל הרש"ש הי"ד את
רסן ההנהגה לידו הוציא מהשטיבל בטומאשוב כל מי שהיה לו זיקה
לתנועות הציוניות או ששלח את בניו לבית הספר הממשלתי".

הוא אף סירב ללבוש את מלבושי המשי המיוחדים לאדמו"רים. חבש
לראשו כובע יהודי עממי (וידיש היטל) כשאר כל היהודים בפולין. פעם
שאל אותו הרבי מגור מה טעם הוא נוהג ככה. השיב הראדזיני: "מגבעת
אפשר לסובבה לכל צד, ואלו כובע היהודי אשר לו מצחייה, מן ההכרח
לחבוש אותו בכיוון אחד בלבד, לפניים ולא לאחור..." היה בזה רמז דק

שביטא את עוז שאיפתו להישאר תמיד נאמן לעצמו ולשיטתו, מבלי להתחשב באף נסיבות או אנשים, המאלצים לעתים לשנות את הקו...

גולת הכותרת של פעילותו הייתה ייסוד הישיבה "סוד ישרים" בראדזין, אשר בהכוונתו גדלה והתפתחה למרכז תורני גדול עם מאות תלמידים מצוינים. את החינוך בישיבה השתית על שקידה בתורה ויראת שמים צרופה. הוא אסר על התמידים, הבחורים, לבוא אל שולחנותיו באשר לדעתו עליהם להיות שקודים כליל ללמוד תורה. הוא אף ביטל את המנהג הנפו של אכילת "ימים" (טעג) אצל תושבי העיר, כי הדבר גורם לביזיון התורה ולביטול זמן. הרבי הסביר למקורבים, כי בחור בן-תורה זקוק להרחבת הדעת, ומוכרחים לספק לו את צרכיו במסגרת פנימייה מסודרת. החסידים טענו, כי האפשרויות מוגבלות, ואי-אפשר להעמיס עליהם הוצאה כבדה כזאת, אך הרבי זצ"ל לא שמע אליהם. הוא גם לא הסתפק בישיבה המקומית בראדזין, שמנתה ערב השואה קרוב ל-300 בחורים, וייסד לה עוד חמשה סניפים בערים שונות במחוז לובלין. עדיין לא הספיק להתבסס קיום הישיבה המרכזית בראדזין, וכבר הצמיח לה שלוחות והוסיף נטל וחובות.

יד-ביד משך בעול ההנהגה הרוחנית של הישיבה גיסו הרב רבי אברהם יששכר אנגלארד (=האדמו"ר הנוכחי [זצ"ל] של ראדזין) שניהן כנשיא רשת ישיבות "סוד ישרים" תיכף מיום היוסדה. הישיבות הוציאו פירות-הילולים בדמות צורבים מופלגים שזכו להערכת גדולי ישראל בפולין. באגרת מטעם "ועד הרבנים" של קהלת וורשה נאמר בין-השאר כי "נודע בשערים תהילתה ותפארתה של הישיבה הקדושה "סוד ישרים" בראדזין" וכי תלמידיה "מעוּתדים להיות בעזהש"י מורי ומאורי ישראל". דברי שבח ותהילה לישיבת ראדזין כתבו גם האדמו"רים מאוסטרובצה ואלכסנדר, מודז'יץ, סוקולוב, סקרנביץ, סטריקוב ואחרים.

על קידוש השם

כשפרצה מלחמת העולם השנייה, פיזר את הישיבה, ושיכן במבנים שלה המוני פליטים יהודים שמילאו את ראדזין אחרי גירושם מפולין המערבית, בברחם לעבר הגבול הרוסי. גם מעונו הפרטי של האדמו"ר הפך להיות מקלט בעד האומללים שנודע להם כי בביתו יכולים "לחטוף נשימה" (=איבערחאפען דעם אטעם!). הוא דאג לכל הבא, להאכילו ולהשקותו, להציע לו משכב כלשהו על-פני מיטה או על הרצפה, החדרים התמלאו אורחים פליטים, האדמו"ר במו ידיו שרת את האנשים והשמיע לכל אחד

איזו מלה טובה ומפייסת, כאלו לא ידע מעולם לדבר בלשון חדה ונוקבת. עם זאת כשנודע לו שיש למישהו סכום כסף רציני, עמד על כך שלא ישמור את הסכום לעצמו, אלא יתחלק בו שווה-בשווה עם אחים נזקקים אשר מסביבו. "וכי תדעו מה ילד יום"? טען כלפי האנשים ומעדות האדמו"ר רבי מאיר קאליש זצ"ל מאמשינוב).

אחרי שהתגברו נגישות הנאצים ימ"ש, נאלץ האדמו"ר לנטוש את ראדזין ועבר לגטו וולודאבה בקרבת לובלין. בגיטו זה הרגיש את טבעת-החנק מתהדקת, כשנודע לו לראשונה, כי במחנה סוביבור הסמוכה הקימו הצוררים משרפות לחיסול המוני של יהודים רחמנא ליצלן, וכבר החלו בהשמדה המונית פשוטו כמשמעו. ליבו ניבא לו כי אין פה מה להפסיד, עד שקרא ליהודי הגיטו שיותר לא ישתפו פעולה עם ה"יודנראט" האוכף עליהם את פקודות הנאצים ותוך כדי אחיזת עיניים מאלץ אותם למלא את חפצם. הוא הפציר שיצטרפו אליו חמישים איש, ויחדיו יציתו את המפקדות של הנאצים ויברחו אל היערות, משם יעברו למקומות דומים, ויחזרו על פעולתם - אולי בדרך זו יצליחו מעטים להציל את חייהם.

אפס, קריאותיו לא מצאו הד בלב המיואשים. תחת זאת הלך מי שהלך והלשין לגרמנים שהאדמו"ר מראדזין מסית למרד ולבריחה. מיד דרשו הטמאים מן היהודים להסגיר את הרבי לידיהם. הרבי לא קם ולא זע מפניהם, הרעיש עולמות והתכונן לבריחה ולפעולה נועזת, אך קודם לכן הכריז על תענית ציבור למשך שלשה ימים רצופים. הוא הסתגר עם מספר מקורבים "מנין" ויותר בביתו, וביקש להרקיע שחקים בתפילותיו, לפתע התפרצו פנימה אנשי המשטרה, מן החוג שהחניף ל"גיסטאפו" שבאו לעצור את הרבי בפקודת הנאצים. כאשר שוביו הוליכו אותו ברחוב העיר, לא חדל מלעודד את אנשיו ההולכים מאחור אובדי עצות: "אל תתיאשו, המשיכו בצום, בתפילה ובמלחמה, הימלטו על נפשכם ליערות וה' ילך לפניכם ויושיעכם!" אלה היו דיבוריו האחרונים אליהם.

חמשה ימים הוחזק הרבי בידי הטמאים, בסביבות הגיטו, כשמעריציו אינם פוסקים מניסיונות להצילו במתן שוחד וכדומה. לבסוף הוחזר אל השטיבל הראדזיני שהפכוהו לבית מעצר, כאן עשה את ימיו האחרונים, טיהר וקידש עצמו בסילודין, ביחודא שלים. הוא כבר היה שרוי בעולמות העליונים, מוכן לקידוש השם.

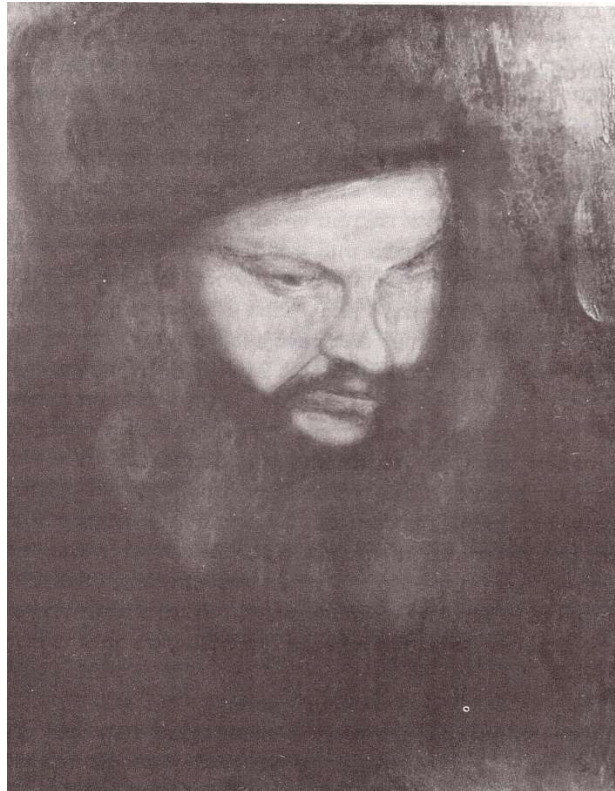
והנה אתא ובא יום שבת קודש, ערב ראש חודש סיוון תש"ב, הקלגסים הטמאים הוציאו אותו אל בית-העלמין היהודי בוולודאבה, שם נפל הרבי שדוד מידי כדורי המרצחים, יימת שמם וזכרם, ותעל נשמתו בסערה

השמיימה אל היכלות התנא האלוקי רבי עקיבא וחבריו, שאין כל בריה שבעולם יכולה לעמוד במחיצתם.

לא נותקה השושלת

אחרי השואה התלכדו חסידי ראדזין השרידים מחדש, הקימו בתי-חסידים במקומות שונים בארץ ישראל, והשתדלו להצית ניר לאותו בית צדיקים מפואר שעמד על תילו בפולין יותר מ-100 שנה. זקני החסידים נתנו את עיניהם בגיסו של הרבי, הרה"צ רבי אברהם ישכר אנגלארד, בנו של הגאון הקדוש רבי ישעיה אנגלארד, רבה של העיר סוסנוביץ בפולין, שנספה אף הוא על קידוש השם, אשר היה חתנו של האדמו"ר הרה"צ רבי נתן נחום הכהן מקרימילוב זצ"ל, נכדו בן-בנו של הצדיק המפורסם הגאון הקדוש רבי שלמה מראדומסק זצוק"ל בעל "תפארת שלמה". הוא הגבר אשר קומם מחדש את הריסות בית ראדזין בארץ הקודש לאחר המלחמה הנוראה, לצד שימושו כרב אבד"ק סוסנוביץ לאחר השואה, ומאוחר יותר בקהילת יוצאי סוסנוביץ בברוקלין ניו יורק עד עלותו לא"י.

זכותו הגדולה של הרבי הקדוש יעמוד לנו ולכל ישראל, אמן כן יהי רצון!

תואר פני קדשו של כ"ק מרן אדמו"ר

הגאון הקדוש רבנו שמואל שלמה זצוק"ל הי"ד מראדזין (=מתוך ציור)